

DİYARBAKIR HEVSEL BAHÇELERİ VE DİCLE NEHRİ: ÇEVRESEL DEĞİŞİMLERİN JEOMORFOLOJİK KAYITLARI

Sabri Karadoğan^a, Catherine Kuzucuoğlu^b

^aDicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Diyarbakır

*^bUniversité Paris 1 Panthéon-Sorbonne, & CNRS (LGP, UMR 8591). 1 Place Aristide Briand, 92195 Meudon cedex (France)
(Catherine.Kuzucuoglu@cnrs-bellevue.fr)*

ÖZ

Çevre ve çevre sistemleri, geçmişten günümüze birçok medeniyetin ortak mirası özelliğindedir. Diyarbakır'da bulunan akarsu ve vadi sistemleri de bu özellikleri nedeniyle UNESCO Dünya Doğal ve Kültürel Miras listesine dâhil edilmiştir. Bu mirasın geleceği bir yandan bizim seçim ve eylemlerimize bağlıken, diğer yandan da yer sistemi tarihindeki değişikliklerin akarsu dinamiklerine etkisine bağlıdır. Bu tarihçe, akarsuyun taşkın ovası çevresinde gözlenen taraçalarda ve günümüzde derine kazdığı ana kaya ile ilişkilerinde yazılıdır.

Dicle Nehri sisteminin evriminin anlaşılması amacıyla 2014 ve 2015 yıllarında gerçekleştirilen iki hedef bölgede arazi çalışması gerçekleştirilmiştir: (i) Akarsuyun, şehir duvarları (sağ yaka) ve Üniversite (sol yaka) çevresinde bulunan taraçaları üzerine kurulu Hevsel Bahçeleri, (ii) Diyarbakır Boğazı'nın aşağı çığırlarında kalan, Karacadağ'ın sağ yakasından Dicle'ye yakınsadığı kesimdeki alüvyal depolar. İlk sonuçlarımız, Dicle Nehri ve vadisinin evrimi hakkında önemli ipuçları ortaya koymaktadır. Uzun süreli dinamiklerin günümüz yer şekillerinin gelişimine ve akarsuyun geleceğine olan etkisi göz önünde bulundurulduğunda Heysel Bahçeleri ve Diyarbakır çevresindeki Dicle Vadisi'nin yönetimi ve korunmasının gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar, çevre sistemlerinin sadece insanoğlunun günümüze dair proje ve hırslarının pasif izleyicileri değil, geleceğimizin kurulmasında önemli bir aktör olduğunu hatırlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dicle nehri, Holosen, Diyarbakır, Hevsel bahçeleri

THE HEVSEL GARDENS AND THE RIVER TIGRIS IN DIYARBAKIR: GEOMORPHOLOGICAL ARCHIVES OF LANDSCAPES CHANGES

Sabri Karadoğan^a, Catherine Kuzucuoğlu^b

^aDicle University, Ziya Gökalp Faculty of Education, Diyarbakır

^bUniversité Paris 1 Panthéon-Sorbonne, & CNRS (LGP, UMR 8591). 1 Place Aristide
Briand, 92195 Meudon cedex (France)

(Catherine.Kuzucuoglu@cnrs-bellevue.fr)

ABSTRACT

Environment and environmental systems have memories which become heritages common to several civilizations. The river and valley systems at Diyarbakır are such a heritage, which is now part of the UNESCO List of Natural and Cultural World Heritage. This heritage now depends today; first on our decisions and deeds, but also on the history of the system dynamics which impacts the dynamics of the river whatever we do to it. This history is recorded in the terraces stretching along the river flood plain, and in the relationships between the river and the substratum that it incises.

In 2014 and 2015, we investigated two areas related to the recent evolution of the river: (i) the Hevsel gardens, which correspond to river terraces stepping at the foot of the city walls (right bank) and of the University (left bank); (ii) alluvial deposits downstream the Diyarbakır gorges, where right-bank from the Karacadağ converge towards the Tigris. Our first results provide new insights into the recent evolution of the Tigris valley and River. Enlightening the impact of long-term dynamics onto the present evolution of the landscapes and onto the river's future, they directly address the management and preservation of the Hevsel Gardens and Tigris River valley in the Diyarbakır area. As such, this example demonstrates the necessity to consider environmental systems as acting parts of our future, and not only as passive actors of our projects and ambitions.

Keywords: Tigris, Holocene, Diyarbakır, terraces, Hevsel gardens